

Το κείμενο δημοσιεύτηκε 25/12/2020 στο ιστολόγιο
www.areopagusbriefs.wordpress.com

Το «Φυσικό Κακό» και η Πτώση του Αδάμ του Έραστου Φίλου

Εισαγωγή

Στο ερώτημα, σε τι συνίσταται το κακό, πολλοί άνθρωποι σήμερα επικεντρώνονται σε ένα επιχείρημα κατά του Θεού: «Πώς συμβιβάζεται η ύπαρξη του κακού και του πόνου στον κόσμο μας και στη ζωή μας με την έννοια ενός πανάγαθου, παντοδύναμου και παντογνώστη Θεού»;

Το ερώτημα είναι σοβαρό για πολλούς άθεους και αγνωστικιστές και είναι ένας από τους κύριους λόγους να απορρίπτουν την ύπαρξη του Θεού. Ακόμα και πολλοί χριστιανοί διακατέχονται από αμφιβολίες γύρω από την πίστη εξ' αιτίας του θέματος αυτού: «Γιατί επιτρέπει ο Θεός το κακό»; «Γιατί δεν επεμβαίνει ώστε να απαλλάξει την ανθρωπότητα από αυτό»;

Ο ιερός Αυγουστίνος (354-430) ορίζει την έννοια του κακού ως την απουσία – ή μάλλον τη στέρηση – του καλού¹. Το κακό είναι αυτό που δεν πρέπει να είναι. Οι θεολόγοι κάνουν διάκριση μεταξύ «ηθικού» και «φυσικού» κακού. Ως ηθικό κακό νοούνται όλες οι κακές καταστάσεις που προκαλούνται σκόπιμα ή άσκοπα από ανήθικες ανθρώπινες πράξεις – το κακό ως διαφθορά του καλού – που προκύπτουν από την κατάχρηση

¹ Αυγουστίνος Ιππώνος, *Εξομολογήσεις*, τομ. Γ', κεφ. 7.

της ελεύθερης βούλησης του ανθρώπου, συμπεριλαμβάνοντας κλοπές, αδικίες, βία, δολοφονίες, πολέμους και άλλα πολλά.² Στο φυσικό κακό θα κατατάσσαμε όλες τις κακές καταστάσεις που δεν παράγονται άμεσα ή εσκεμμένα από ανθρώπους – πολλές φορές μάλιστα δεν διακρίνονται ως ανθρώπινα προκαλούμενες, γι' αυτό και η ονομασία «φυσικό» κακό, δηλαδή το κακό και ο πόνος που προκαλούνται από σεισμούς, θεομηνίες, πυρκαγιές, ασθένειες, ατυχήματα κ.λπ.

Σε μελέτη του *Ο Θεός, η Ελευθερία και το Κακό*, ο αμερικανός χριστιανός φιλόσοφος Άλβιν Πλάντινγκα εξετάζει τη συμβατότητα της ύπαρξης του Θεού με αθεϊστικές αντιρρήσεις που βασίζονται στην ύπαρξη του κακού. Σύμφωνα με τον Πλάντινγκα, οι άνθρωποι είναι ελεύθεροι, με την πλέον κυριολεκτική έννοια αυτού του όρου. Είναι πλήρως ελεύθεροι και υπεύθυνοι για τις πράξεις και τις αποφάσεις τους. Εξαιτίας αυτής της ελευθερίας τους, όταν πράττουν το σωστό, μπορούν να επαινεθούν. Αντιθέτως, όταν σφάλουν, μπορούν να κατηγορηθούν και να τιμωρηθούν για τις πράξεις τους. Στη διάκριση του μεταξύ ηθικού και φυσικού κακού ο Plantinga ακολουθεί την κατανόηση του «φυσικού κακού» όπως την διατύπωσε ο Αυγουστίνος, η οποία οφείλεται κυρίως στον «Σατανά και τις συμμορίες του. ... Έτσι, το φυσικό κακό που συναντάμε οφείλεται στις ελεύθερες ενέργειες μη-ανθρώπινων πνευμάτων.»³ όπως το διατυπώνει Αυγουστίνος. Ο Plantinga, εξετάζει το ζήτημα φιλοσοφικά και όχι θεολογικά.

Κατά πόσο όμως είναι ρεαλιστική η άποψη ότι το φυσικό κακό προκαλείται από «μη-ανθρώπινα πνεύματα»; Η περίπτωση του Ιώβ δείχνει ότι ο σατανάς απαιτεί ρητή άδεια από τον Θεό να προσβάλλει την οικογένεια και τα υπάρχοντα του Ιώβ και (αργότερα και) την υγεία του με «φυσικό» κακό! Μπορεί, σε τελική ανάλυση, ο ίδιος ο Θεός (ακόμη και έμμεσα) να κατηγορηθεί ότι είναι Εκείνος η αιτία του φυσικού κακού;

Η μελέτη αυτή επιχειρεί να ερευνησει κάποιες πτυχές του φαινομένου που ονομάζεται «φυσικό κακό». Δεν εστιάζει στην εξέταση της ηθικής πτώσης του Αδάμ, και που κοινώς θεωρούμε «αμαρτία». Όμως θα δούμε, πως τόσο το ηθικό όσο και το φυσικό κακό δεν διακρίνονται εύκολα μεταξύ τους, επειδή η ηθική και η διανοητική πτώση του Αδάμ φαίνεται να συνδέονται μεταξύ τους. Επίσης, η έρευνα αυτή μπορεί κατά κάποιον τρόπο να μας βοηθήσει στην κατανόηση του κακού που επέφερε η πτώση του Αδάμ στην ανθρωπότητα και σ' ολόκληρο το φυσικό περιβάλλον. Η πτώση επηρέασε τόσο την πνευματική και ηθική ζωή του ανθρώπου (ηθική πτώση), όσο και τα εσωτερικά κίνητρα και τις φιλοδοξίες του σχετικά με την «πολιτιστική εντολή»⁴ του Θεού. Τελικά, τον οδήγησε στην ανικανότητα να λειτουργήσει επαρκώς ως θεϊκός διαχειριστής του φυσικού περιβάλλοντος και των πόρων που ο Θεός του είχε αναθέσει, οδηγώντας τον σε στέρηση γνώσης και ικανοτήτων που θα ήταν απαραίτητες για την επίδειξη της ανθρωπίνης ανωτερότητας απέναντι στη φύση, καθώς και για την επιβίωση της ανθρωπότητας στο εχθρικό περιβάλλον εκτός Εδέμ.

---

² Clay Jones, *Why Does God Allow Evil? Compelling Answers for Life's Toughest Questions*, (Eugene: Harvest House Publishers, 2017).

³ Alvin Plantinga, *God, Freedom, and Evil*, (Grand Rapids: Eerdmans, 1978), σ. 58.

⁴ Η πολιτιστική εντολή του Θεού πηγάζει από το γεγονός ότι ο άνθρωπος δημιουργήθηκε «κατ' εικόνα» Θεού (Γεν. 1: 26-28) και ανέρχεται στον πολλαπλασιασμό και τη διασπορά του στη γη, καθώς και στην κυριαρχία και εξουσία του πάνω στη φύση, έτσι ώστε να «εργάζεται και φυλάττει» (Γεν. 2: 15) τον παράδεισο που ο Θεός είχε δημιουργήσει.

Η πρόνοια του Θεού, το φυσικό κακό, ο πόνος και τα δεινά

Τα βακτηρίδια και ο πόνος, ως φυσικά συστατικά στο σχέδιο πρόνοιας του Θεού για την ανθρωπότητα, δεν είναι καθαυτά κακά, αλλά δυνητικά ωφέλιμα για την ανθρωπότητα. Θεωρούνται όμως συχνά ως υπαίτια του φυσικού κακού. Αν κάποιος θέλει να θεωρήσει τα βακτηρίδια και τους ιούς ως την αιτία πολλών ασθενειών, πρέπει να παραδεχτεί πως αυτά δεν οδηγούν απαραίτητα σε αρρώστιες και πόνο, εκτός αν η απροσεξία και η απληστία του ανθρώπου προετοιμάσουν το έδαφος για να συμβεί αυτό. Επίσης, τα αντανακλαστικά του πόνου είναι προστατευτικά και ευεργετικά στοιχεία στον ανθρώπινο οργανισμό, μπορούν όμως σε ακραίες μορφές να αποβούν καταστρεπτικά. Ο πόνος γίνεται πρόβλημα μόνο όταν είναι υπερβολικά παρατεταμένος ή υπερβολικά ισχυρός. Μπορούμε, συνεπώς, να ισχυριστούμε ότι το φυσικό κακό σχετίζεται με την ανθρώπινη πτώση;

Ο βρετανός φιλόσοφος Richard Swinburne θεωρεί το φυσικό κακό ως «πρόνοια» του Θεού για την ανθρωπότητα, που εξυπηρετεί έναν ψηλότερο σκοπό, την διαπαιδαγώγηση της ανθρωπότητας σε ότι αφορά κάποιες αρετές. Στο έργο του *Πρόνοια και το Πρόβλημα του Κακού*, γράφει:

Ο μόνος ηθικά επιτρεπτός τρόπος με τον οποίο ο Θεός θα μπορούσε να δώσει την ευκαιρία να ασκηθούν υψηλότερου επιπέδου αρετές, όπως η συμπόνια, είναι να επιτρέψει ή να κάνει άλλους να υποφέρουν. ... Φανταστείτε όλα τα βάσανα στον εγκέφαλο και στο σώμα, που προκαλούνται από ασθένειες, σεισμούς και τον θάνατο, και που ανθρωπίνως δεν μπορούν να αποφευχθούν, να διαγράφονταν ακαριαία από την κοινωνία μας. Καμιά ασθένεια, καμιά αναπόφευκτη μείωση των ικανοτήτων των ηλικιωμένων, καμιά παραμόρφωση σε νεογέννητα, καμιά τρέλα, καμιά ατύχημα πια. Τότε όχι απλώς κανένας από εμάς δεν θα είχε την ευκαιρία να ανταποκριθεί άμεσα με συμπόνια και θάρρος ή με ζήλο για μεταρρυθμίσεις κ.λπ., αλλά θα αφαιρείτο και ένα μεγάλο μέρος καταπίεσης μιας ομάδας έναντι μιας άλλης που διεγείρεται από τέτοια βάσανα.⁵

Ο αμερικανός θεολόγος Τζον Φάινμπεργκ, στο βιβλίο του *Τα Πολλαπλά Πρόσωπα του Κακού*, υποστηρίζει ότι το φυσικό κακό «είναι ... το κακό για το οποίο οι αθεϊστές διαμαρτύρονται περισσότερο και το οποίο οι θεϊστές δυσκολεύονται να δικαιολογήσουν», και ότι, «συγκεκριμένες περιπτώσεις φυσικού κακού εγείρουν το θρησκευτικό πρόβλημα του κακού»⁶. Ο Φάινμπεργκ αναφέρει ότι ως αποτέλεσμα της πτώσης υπήρχαν επιπρόσθετες αρνητικές συνέπειες στη «φυσική τάξη». Η ανθρωπότητα έπρεπε πλέον να εργαστεί σκληρότερα για να καλλιεργήσει τη γη, επειδή «αγκάθια και τριβόλια θα βλάσταναν στη γη (Γέν. 3: 17-19). ... Επίσης, ο απόστολος Παύλος γράφει (Ρωμ. 8: 18-22) ότι ολόκληρη η κτίση υποβλήθηκε στη ματαιότητα και περιμένει τη στιγμή που θα απελευθερωθεί από τη δουλεία της στη διαφθορά»⁷.

Ο φυσικός κόσμος έχει αλλάξει και η Βίβλος διδάσκει ότι «χάλασε» με την πτώση του ανθρώπου. Τα «αγκάθια και τα τριβόλια» δεν δημιουργήθηκαν μετέπειτα, υπήρχαν από πριν. Μάλλον, η βιβλική υπενθύμιση καταδεικνύει πως «ο άνθρωπος μετά την πτώση δυσκολεύτηκε να διαχειριστεί το περιβάλλον του, επειδή του διέφυγαν οι ευλογίες του Θεού και αντίθετα εισέπραξε κατάρρα. Από μια άποψη, ολόκληρη η δημιουργία

⁵ Richard Swinburne, *Providence and the Problem of Evil*, (Oxford: Oxford University Press, 1998), σ. 171-2.

⁶ John S. Feinberg, *The Many Faces of Evil. Theological Systems and the Problems of Evil*, (Wheaton: Crossway, 2004), σ. 191.

⁷ Feinberg, σ. 195.

στενάζει κάτω από την καταπίεση του κακού και περιμένει την ημέρα που η λύτρωση του ανθρώπου θα είναι πλήρης και οι δυνάμεις του σκότους θα ανατραπούν οριστικά»⁸.

Επίσης, το μεγαλύτερο μέρος της ταλαιπωρίας των ζώων οφείλεται στον άνθρωπο. Ο άνθρωπος είναι αιτία διχασμού στον κόσμο της φύσης, όχι μόνο προκαλώντας ταλαιπωρία σε ζώα και καταστροφή στην φυτική ζωή (συμπεριλαμβανομένης και μιας σοβαρής μείωσης της βιοποικιλότητας), που απειλεί ακόμη και την ίδια την ανθρωπότητα με αφανισμό. Αντί να προσπαθεί να μάθει για τους νόμους του Θεού και να τους υπακούσει, ο άνθρωπος ξεκινά αλαζονικά να εκμεταλλεύεται τον κόσμο και τους συνανθρώπους του. Δεν καταλαβαίνει ότι πολλές από τις επιλογές που κάνει είναι μη-αναστρέψιμες. Η ριζοσπαστική αποψίλωση των δασών που προκαλείται απ' αυτόν, οι υπερβολικές μετακινήσεις και οι διαδοχικές στρατιωτικές επιχειρήσεις έχουν επιταχύνει τη διάδοση μικροοργανισμών από τη μια περιοχή του πλανήτη στην άλλη, έχουν δημιουργήσει διαβρωμένα εδάφη, με επακόλουθα πλημμύρες, λιμούς και ασθένειες που αποδεκατίζουν και εξασθενούν τους κατοίκους των κατοικημένων περιοχών σε πολλά μέρη.

Η άπληστη και ταχεία εκμετάλλευση των πόρων της γης από ανθρώπους (π.χ. το πετρέλαιο και τα ορυκτά) οδήγησε περαιτέρω στην καταστροφή της φύσης, στη ρύπανση των θαλασσών και, τελικά, στην εξαφάνιση πολύτιμων εκτάσεων και θαλάσσιων ζώων. Αυτό έχει προετοιμάσει το έδαφος για αποτελεσματικές προσβολές της ανθρωπότητας με (δευτερεύουσας τάξης) φυσικά κακά όπως τους τυφώνες, τις πλημμύρες και τις ξηρασίες και πυρκαγιές, ασθένειες (λόγω άμεσης μεταφοράς παθογόνων), ακόμη και καρκίνο (π.χ. περίπτωση μείωσης του όζοντος στο ατμοσφαιρικό του στρώμα).

Όψεις της ανθρώπινης πτώσης

Η πολιτιστική εντολή, όπως ήδη αναφέραμε, είναι θεία εντολή (Γένεση 1: 28), όπου ο Θεός, αφού δημιούργησε τον κόσμο και τα πάντα μέσα σ' αυτόν, εναποθέτει στον άνθρωπο πλέον το καθήκον να αποκτήσει απογόνους που θα διασκορπιστούν στη γη, καθώς και να κυβερνά τη γη: «γεμίστε τη γη και υποτάξτε την. Κυβερνήστε πάνω από τα ψάρια στη θάλασσα και τα πουλιά στον ουρανό και πάνω από κάθε ζωντανό πλάσμα που κινείται στο έδαφος.»

Η εντολή του Θεού να «υποτάξουν» τη γη δεν σήμαινε ότι οι άνθρωποι θα έπρεπε να ενεργήσουν ως απόλυτοι κυρίαρχοι. Με το να τους δοθεί κυριαρχία στη φύση δεν σήμαινε ότι τους ανήκει, αλλά ότι καλούνται, ως διαχειριστές, να εμπλακούν σ' αυτήν με σοφία (βλ. Ματθαίος 25: 14-30). Ο Θεός εμπιστεύτηκε στον άνθρωπο τη γη Του. Ποια ήταν η ανταπόκριση του ανθρώπου;

(1) Η γοητεία του ψεύδους

Ο Αδάμ και η Εύα, όχι μόνο έδωσαν προσοχή, αλλά ακολούθησαν τυφλά τις «ψεύτικες ειδήσεις» που προώθησε ο αρχι-απατεώνας της Εδέμ, κολακεύοντάς τους περί «θείων γνώσεων» και «ισότητας» με τον Θεό και έτσι πήραν και έφαγαν από τον καρπό που ο Θεός τους είχε ρητά απαγορεύσει. Αυτό παρέμεινε και η τυπική συμπεριφορά της ανθρωπότητας μέχρι σήμερα.

---

⁸ John W. Wenham, *The Enigma of Evil. Can We Believe in the Goodness of God?*, 2^η έκδοση, (Leicester: Inter-Varsity Press, 1985), σ. 198.

Στο βιβλίο του *Μετα-Αλήθεια. Ο Νέος Πόλεμος για την Αλήθεια και Πώς να Αντισταθούμε* ο βρετανός πολιτικός αναλυτής Μάθιου ντ' Ανκόνα προειδοποιεί: «Έχουμε εισέλθει σε μια νέα φάση πολιτικής και πνευματικής μάχης, στην οποία οι δημοκρατικές ορθοδοξίες και θεσμοί κλονίζονται στα θεμέλιά τους από ένα κύμα άσχημου λαϊκισμού. Ο ορθολογισμός απειλείται από το συναίσθημα, η πολυμορφία από τον νατιβισμό, η ελευθερία από μια μετατόπιση προς την απολυταρχία»⁹. Ωστόσο, αυτή η «νέα φάση» στην καθημερινότητά μας δεν είναι και τόσο νέα. Όπως γράφει ο θεολόγος Άρθουρ Χόλμς: «Το σφάλμα είναι όπως το κακό. Ό,τι το κακό είναι σε σχέση με στο καλό, το σφάλμα είναι σε σχέση με την αλήθεια. ... Το εσφαλμένο είναι η στέρηση του αληθινού. Είναι στην πραγματικότητα μια μορφή του κακού»¹⁰. Και εξηγεί:

Η ουσία είναι ότι, όπως και με το πρόβλημα του κακού, εντοπίζουμε [και στο σφάλμα] ηθικές και φυσικές αιτίες, κάνοντας την διάκριση μεταξύ ηθικού κακού, π.χ. τα εγκλήματα και οι πόλεμοι, και φυσικού κακού, π.χ. οι σεισμοί και ο καρκίνος. Έτσι και στο σφάλμα, διακρίνουμε ηθικές και φυσικές αιτίες. Η αμαρτία και απιστία εμπλέκονται σίγουρα σε κάποια από τα ανθρώπινα σφάλματα, αλλά πρέπει επίσης να λάβουμε υπόψη και τις φυσικές επιπτώσεις, με άλλα λόγια, αυτό που καθιστά τον άνθρωπο πεπερασμένο ον.¹¹

Βασικό στοιχείο του πεπερασμένου είναι *το πρόσκαιρο*, διευκρινίζει ο Holmes. Η ανθρώπινη ικανότητα να ξεχωρίζουμε την αλήθεια από το σφάλμα είναι περιορισμένη, όπως ακριβώς και η αλληλεπίδραση μέσα μας μεταξύ κατανόησης και θέλησης, και συνεχίζει: «Σφάλω όταν, αντί να περιορίσω την ελεύθερη βούλησή μου στο εύρος της περιορισμένης μου κατανόησης (εξαιρώντας δηλαδή την κρίση μου), της δίνω πλήρη ελευθερία ακόμη και αν ξεπερνά τους κανόνες της λογικής»¹².

Ένα άλλο στοιχείο του πρόσκαιρου είναι *η ανθρώπινη ματαιοδοξία*, ειδικά όταν αυτή συνδέεται με την αναλήθεια. Ο ντ' Ανκόνα το περιγράφει αυτό γραφικά: «Διανύουμε μια χρονική περίοδο όπου, δυστυχώς, πολλοί απ' αυτούς που φαίνεται πως βγαίνουν κερδισμένοι είναι άνθρωποι που περνούν το χρόνο τους προσπαθώντας να αποκτήσουν τα περισσότερα [διαδουκτικά] κλικ, όχι οι άνθρωποι που λένε τις περισσότερες αλήθειες»¹³.

Ένας τρόπος αποφυγής αυτών των αδυναμιών της ανθρώπινης φύσης είναι η ενασχόλησή μας με τη γνώση (και με τις αρετές όπως έλεγαν οι αρχαίοι). Δεδομένου ότι η πρόοδος της επιστημονικής γνώσης είναι κατά μεγάλο βαθμό σωρευτική έτσι και ο επιστημονικός έλεγχος υπόκειται σε επιχειρήματα και αντι-επιχειρήματα. Οι πρωτόπλαστοι, συνεπώς, δεν συγχωρούνται που αρνήθηκαν να επωφεληθούν από τη δεξαμενή γνώσεων του Δημιουργού. Γι' αυτό, ο κίνδυνος να σφάλουμε πρέπει να μας διδάσκει να λαμβάνουμε προληπτικά μέτρα: «Η ανθρώπινη προσκαιρότητα υπονοεί μια ικανότητα για ανάπτυξη· η πνευματική ανάπτυξη συνεπάγεται την αποκάλυψη της πλάνης μας, την ακρίβεια των εργαλείων της λογικής καθώς και την βελτίωση των εννοιών που χρησιμοποιούμε»¹⁴.

⁹ Matthew d'Ancona, *Post-Truth. The New War on Truth and How to Fight Back*, (London: Ebury Press, Random House, 2017), σ. 7.

¹⁰ Arthur F. Holmes, *All Truth is God's Truth*, (Grand Rapids: Eerdmans, 1977), σ. 49.

¹¹ Ομ., σ. 52-53.

¹² Ομ., σ. 55.

¹³ D'Ancona, σ. 119.

¹⁴ Holmes, σ. 66-7.

(2) Η αργοπορημένη επιστημονική επανάσταση

Ο Θεός προίκισε την ανθρωπότητα με ένα μεγάλο δώρο: έναν κόσμο κατανοητό, ικανό να εξερευνηθεί μέσω της ανθρώπινης λογικής καθώς και της επίμονης μελέτης. Η προσπάθεια των επιστημόνων να εξερευνήσουν τους θείκους νόμους είναι υπαρκτή. Ο καθένας τους εξασκεί πίστη στο Θεό καθημερινά – ανεξάρτητα από το αν ο ίδιος δεν τον αναγνωρίζει θεωρώντας τον εαυτό του αγνωστικιστή ή άθεο. «Η κανονικότητα που παρατηρούμε στη φύση δεν είναι παρά δεσμεύσεις και ενέργειες του Θεού απέναντι στη φύση που Εκείνος δημιούργησε», γράφει ο Βερν Πόυθρες. Οι «φυσικοί νόμοι» είναι νόμοι και λόγια του ίδιου του Θεού. Απλά, οι επιστήμονες τα περιγράφουν (ατελώς ή κατά προσέγγιση) ως «φυσικούς νόμους». Ο καθένας τους προϋποθέτει μια τακτικότητα στη φύση, γνωρίζοντας ότι αυτή υπάρχει στην ενασχόλησή με το αντικείμενο έρευνάς του. Οι επιστήμονες, κατά τον Πόυθρες, είναι «ρεαλιστές» και η ομορφιά στους φυσικούς νόμους καταδεικνύει την ομορφιά του ίδιου του Πλάστη.¹⁵

Ωστόσο, η ανθρωπότητα χρειάστηκε πολύ χρόνο μέχρις ότου φτάσει σε μια ευρεία και συστηματική έρευνα της φύσης. Η επιστημονική επανάσταση που έλαβε χώρα στον 16^ο και 17^ο αιώνα, ως άμεσο αποτέλεσμα της Μεταρρύθμισης, από θεοσεβόμενους επιστήμονες, ήλθε σχετικά αργά. Χιλιάδες γενιές πριν, υπήρξαν αποκομμένες από τις ευεργεσίες της επιστημονικής γνώσης και των τεχνολογικών εφευρέσεων που τροφοδότησαν αγροτικές και βιομηχανικές επαναστάσεις, απάλλαξαν την ανθρωπότητα από τον μόχθο σκληρής και απάνθρωπης εργασίας και παρήγαγαν πλούτο και απασχόληση στις κοινωνίες που τις αποδέχτηκαν.¹⁶

Με το βιβλίο του *Η Αποκατάσταση της Λογικής* ο Μόνταγκιου Μπράουν επιχειρεί να απαντήσει στο ερώτημα αυτό, εντοπίζοντας τους λόγους για την καθυστέρηση στην ανάπτυξη ενός πολιτισμού που τόσο θα ευνοούσε τα οφέλη της επιστήμης και της τεχνολογίας όσο και που θα ήταν σε θέση να τις φιλοξενήσει και καλλιεργήσει. Γράφει:

Είναι γεγονός ότι η τεχνολογία δεν αναπτύχθηκε πολύ γρήγορα ή εκτενώς, ούτε στην αρχαιότητα ούτε στον Μεσαίωνα. Για ποιο λόγο οι άνθρωποι στην αρχαιότητα ή στο Μεσαίωνα δεν κατέστησαν την επιστημονική μέθοδο και την τεχνολογία επίκεντρο των πνευματικών τους προσπαθειών; ... Πώς να εξηγήσει κανείς στην έλλειψη ενδιαφέροντος για τις εφαρμογές της επιστήμης ως κυρίαρχη δύναμη επάνω στη φύση προς όφελος της ανθρωπότητας; Θεωρώ πως αυτό δεν ήταν απλώς παράβλεψη ή άγνοια. ... Οι ρίζες της αμφιθυμίας αυτής, μάλλον εχθρότητας απέναντί της, βρίσκονται σε μεγάλο βαθμό στις θρησκευτικές, ηθικές και πολιτιστικές παραδόσεις των [εποχών εκείνων].¹⁷

Οι άνθρωποι, καταλήγει, ήταν παγιδευμένοι στις επιφυλάξεις τους που υποκινούντο από τη θρησκεία και την ηθική, έτσι που να μη μπορούν να απελευθερώσουν τη σκέψη τους ως προς τα οφέλη της επιστήμης και της τεχνολογίας: «Η τεχνολογία ως επιχείρημα απελευθέρωσης από την πρόνοια του Θεού, ή τουλάχιστον η θεώρηση αυτής της πρόνοιας ως λιγότερο απαραίτητη, θα θεωρείτο πειρασμός που απειλεί να καταστρέψει την ευκαιρία μας για αιώνια ευτυχία»¹⁸, εξηγεί.

¹⁵ Vern S. Poythress, *Redeeming Science. A God-Centered Approach*, Wheaton: Crossway, 2006, Kindle locations 180-367.

¹⁶ Βλ. π.χ. Vishal Mangalwadi, *The Book that Made Your World. How the Bible Created the Soul of Western Civilization*, Nashville: Thomas Nelson, 2011.

¹⁷ Montague Brown, *Restoration of Reason. The Eclipse and Recovery of Truth, Goodness, and Beauty*, Grand Rapids: Baker Academic, 2006, σ. 65.

¹⁸ Ομ., σ. 69.

Μέχρι σήμερα, η υποψία και ο φόβος φαίνεται να κυριαρχούν στις αποφάσεις πολλών κυβερνήσεων σχετικά με τις ερευνητικές δαπάνες. Για παράδειγμα, πολλές χώρες προτιμούν να επενδύουν σε επιστημονική και τεχνολογική έρευνα με στόχο τη βελτίωση της τεχνολογίας των όπλων, παρά σε τεχνολογίες που υποστηρίζουν την προστασία των ανθρώπων από φυσικές καταστροφές ή ατυχήματα, όπως την ανάπτυξη και εγκατάσταση συστημάτων έγκαιρης προειδοποίησης για τσουνάμι, σεισμούς ή και για ηφαιστειακή δραστηριότητα. Πολλές κυβερνήσεις προτιμούν να διατηρούν τους κορυφαίους επιστήμονες και μηχανικούς τους απασχολημένους σε ερευνητικές και αναπτυξιακές δραστηριότητες δευτερεύουσας σημασίας, αντί να κατασκευάζουν σπίτια που αντιστέκονται σε σεισμούς ή σε έρευνες κλιματικής αλλαγής που ωφελούν μεγάλες γεωγραφικές περιοχές και την προστασία τους από τις επιβλαβείς επιπτώσεις τυφώνων, πλημμυρών, ξηρασίας, ή ακόμη και σε τρόπους αντιμετώπισης των επιπτώσεων γήρανσης κρίσιμων υποδομών, όπως οι γέφυρες, οι σήραγγες, τα πυρηνικά εργοστάσια, που σε περίπτωση καταστροφών είναι αιτία τεράστιου αριθμού θανάτων.

(3) Η τεχνολατρεία

Ως επακόλουθο της πτώσης, ο άνθρωπος άσκησε λανθασμένα τη θεϊκή του κυριαρχία πάνω στη φύση. Ο αμερικανός θεολόγος και απολογητής Francis Schaeffer γράφει: «Επειδή ο [άνθρωπος] έχει [ηθικά] ξεπέσει, εκμεταλλεύεται τα δημιουργήματα σαν να μην ήταν τίποτα από μόνα τους, και σαν ο ίδιος να είχε αυτόνομο δικαίωμα πάνω σ' αυτά»¹⁹. Η σωστή μεταχείριση της γης είναι χρονοβόρα και έχει κόστος. Αυτό όμως έρχεται σε αντίθεση με την ανθρώπινη απληστία και βιασύνη.²⁰

Επίσης, εξηγεί ο Schaeffer, ο άνθρωπος ενεργεί με τρόπους που υποτιμούν τους συνανθρώπους του: «[Ο καπιταλισμός] συνειδητοποιεί ότι εάν αντιμετωπίσουμε άλλους ανθρώπους σε μια επιχείρηση ως μηχανήματα, καταντάμε οι ίδιοι μηχανές ... στις εμπορικές μας σχέσεις. Αυτό σταδιακά διεισδύει σε κάθε τομέα της ζωής έτσι που το αγαθό της ανθρωπιάς αρχίζει να μας ξεφεύγει»²¹. Τεχνολογικά, ο σύγχρονος άνθρωπος δεν είναι μόνο αμαρτωλός αλλά και περιορισμένος σε μια προσκαιρότητα. Καθώς οι επιλογές του δεν έχουν κανένα άλλο σημείο αναφοράς πέρα από τον ανθρώπινο εγωισμό του, γι' αυτό και «στην απληστία του ο άνθρωπος δεν έχει κανένα λόγο να μη βιάζει τη φύση αντιμετωπίζοντάς την ως 'αντικείμενο κατανάλωσης', επειδή η φύση καθαυτή δεν έχει αξία ή δικαιώματα»²².

Καθώς η ανθρωπότητα αυξανόταν, οι άνθρωποι κατακτούσαν ανελέητα τη γη και εκμεταλλεύονταν τη φύση, αγνοώντας τις τεράστιες επιπτώσεις που αυτό θα είχε για ρύπανση, καταστροφή και ερήμωση. Οι πόροι της γης γρήγορα καταναλώνονται και σε μαζική κλίμακα, οδηγώντας σε περισσότερους πολέμους διανομής, καταπιεστικά καθεστώτα, μαζικές δολοφονίες και περαιτέρω περιβαλλοντική καταστροφή. Η εκβιομηχάνιση και η μαζική παραγωγή αγαθών γεμίζουν τη γη με απόβλητα και χημικά που είναι δύσκολο να ελεγχθούν. Η παγκόσμια αύξηση των ταξιδιών και η αύξηση στην κατανάλωση ενέργειας οδηγεί σε νέες μάχες για πόρους, πυρηνικά ατυχήματα και εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα σε μαζική κλίμακα, αλλοιώνοντας έτσι το κλίμα της γης.

¹⁹ Francis A. Schaeffer, *Pollution and the Death of Man. The Christian View of Ecology*, (London: Hodder & Stoughton, 1970), σ. 52.

²⁰ Ομ., σ. 60.

²¹ Ομ., σ. 64.

²² Ομ., σ. 67.

Οι τεχνολόγοι Erik Brynjolfsson και Andrew McAfee όμως παραμένουν αισιόδοξοι σχετικά με τις «προοπτικές του μέλλοντος» όταν γράφουν για τα οφέλη της τεχνητής νοημοσύνης στην ανθρωπότητα: «Στη δεύτερη εποχή της μηχανής, πρέπει να σκεφτούμε πολύ βαθύτερα για το τι θέλουμε πραγματικά και τι εκτιμούμε, ως άτομα και ως κοινωνία. Η γενιά μας έχει κληρονομήσει περισσότερες ευκαιρίες για να αλλάξει τον κόσμο. Αυτό είναι αιτία αισιοδοξίας, αλλά μόνο αν έχουμε επίγνωση των επιλογών μας. Η τεχνολογία δεν είναι πεπρωμένο. Εμείς είμαστε αυτοί που διαμορφώνουμε το πεπρωμένο μας.»²³

Το έργο της λύτρωσης του Χριστού απευθύνεται και στη λύτρωση του ανθρώπινου νου

Αξίζει να σημειωθεί ότι το σχέδιο λύτρωσης του Χριστού για τον άνθρωπο ο οποίος βρίσκεται σε πτώση, δεν απευθύνεται μόνο σε ηθική αλλαγή, δηλαδή μια αλλαγή των αμαρτωλών του κινήτρων και συμπεριφορών, αλλά σκοπεύει και σε αλλαγή που λαμβάνει χώρα στην ανθρώπινη διάνοια: «Επληρώθη ο καιρός και επλησίασεν η βασιλεία του Θεού· μετανοείτε, και πιστεύετε εις το ευαγγέλιον» (Μάρκος 1: 15). Η έκκληση του Ιησού «μετανοείτε» απευθυνόταν σε ανθρώπους που ήταν έτοιμοι για να επιτευχθεί μέσα τους η απαιτούμενη αλλαγή νοοτροπίας.

Βλέπουμε ότι ο Θεός απευθύνεται σε ολόκληρο το άτομο και δεν υποβιβάζει την σπουδαιότητα της ανθρώπινης νοημοσύνης, μιλώντας για τη μεγάλη εντολή στη σχέση του με τον Θεό: «Και ο Ιησούς είπε προς αυτόν, 'Θέλεις αγαπά Κύριον τον Θεόν σου, εξ' όλης της καρδιάς σου, και εξ' όλης της ψυχής σου, και εξ' όλης της διανοίας σου.' Αύτη είναι η πρώτη και μεγάλη εντολή» (Ματθ. 22:37-38).

Γι' αυτό το λόγο και ασχοληθήκαμε στα πλαίσια αυτής της σύντομης μελέτης με την πτώση του Αδάμ στην ολιστική της διάσταση: όχι μόνο με την ηθική του πτώση, αλλά και με την πτώση που αφορά όλο του το είναι, συμπεριλαμβανομένης της διάνοιας!

Συμπεράσματα

Σε μια ευρύτερη έννοια της ανθρώπινης πτώσης, ο Αδάμ αμάρτησε όχι μόνο υπό ηθικούς και πνευματικούς όρους. Η ηθική αμαρτία του Αδάμ σωστά κατανοείται ως η αιτία του ηθικού κακού που πλήττει την ανθρωπότητα καθ' όλη της την ιστορία. Ωστόσο, λιγότερο κατανοητός φαίνεται πως είναι ο αντίκτυπος της αμαρτίας του Αδάμ σχετικά με την διανοητική της πτυχή, και τις τρεις διαστάσεις που ερευνήσαμε στη μελέτη αυτή.

Πρώτον, την *άρνηση της αλήθειας* που οδηγεί τον Αδάμ στο σφάλμα και σε λανθασμένους υπολογισμούς, καθώς και στον λαβύρινθο της ημι-αλήθειας, της μετα-αλήθειας και της ματαιοδοξίας. Πιστεύοντας τον απατεώνα στην Εδέμ ήταν το απόλυτο λάθος του, αλλά παρόλα αυτά, η αλήθεια ήταν και εξακολουθεί να είναι διαθέσιμη σε αυτόν μέσω του Λόγου του Θεού. Φαίνεται όμως πως ο ίδιος ο άνθρωπος μέχρι σήμερα εύκολα χάνεται στα ρηχά και – πολλές φορές – αναληθή λόγια και σε ιδέες που τελικά

²³ Erik Brynjolfsson και Andrew McAfee, *Race Against the Machine: How the Digital Revolution is Accelerating Innovation, Driving Productivity, and Irreversibly Transforming Employment and the Economy*, (Lexington: Digital Frontier Press, 2011), σ. 256.

τον παρασύρουν να σκέφτεται ότι ο Θεός είναι εκείνος που προκαλεί άδικα το «φυσικό κακό», το οποίο τον μαστίζει.

Δεύτερον, την *καθυστέρηση του Αδάμ να επιφέρει την επιστημονική επανάσταση* που είναι σοβαρή παράλειψή του. Ο Θεός είχε εξοπλίσει την ανθρωπότητα με την πνευματική ικανότητα να υποτάξει τη γη μέσω μιας έξυπνης κατανόησης των περίπλοκων μηχανισμών του «φυσικού κακού» και να σχεδιάσει λύσεις ικανές να το αντισταθμίσουν, προστατεύοντας έτσι την ανθρωπότητα από το κακό που συναντάει κανείς σ' ένα τραχύ, απροστάτευτο περιβάλλον έξω από τον κήπο της Εδέμ. Το έκανε ο άνθρωπος, αλλά ημιτελώς και αργοπορημένα.

Τρίτον, στην *τεχνολατρεία του Αδάμ που αντικατοπτρίζεται κατά μεγάλο μέρος στην ανελέητη εκμετάλλευση των συνανθρώπων του και του φυσικού του περιβάλλοντος*, καθώς και στην ελπίδα πως η επιστήμη και η τεχνολογία θα αποβούν σωτήριες γι' αυτόν. Η επιθετική του συμπεριφορά απέναντι στη φύση του επιστρέφεται με τη μορφή του «φυσικού κακού» - επειδή η φύση αντιστέκεται!

Στη λύση που προσφέρει ο ιερός Αυγουστίνος σχετικά με το «φυσικό κακό», φαίνεται πως μάλλον δεν είναι ο «διάβολος και οι συμμορίες του» οι κύριοι υπεύθυνοι για το φυσικό κακό που πλήττει την ανθρωπότητα, αλλά ο ίδιος ο άνθρωπος και η κλίση του προς την ματαιότητα.

Ο Έραστος Φίλος είναι φυσικός (MSc και PhD) με πολύχρονη εμπειρία στη βιομηχανική έρευνα στη Γερμανία και ως στέλεχος στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης στις Βρυξέλλες. Το 2020 συμπλήρωσε ένα δίχρονο θεολογικό πρόγραμμα Χριστιανικής Απολογητικής (MA) στο Talbot School of Theology, Biola University του Λος Άντζελες, ΗΠΑ.